

Høringsinnspill – Prop. 1 S (2026–2027) kap. 2661 post 70

Til: Stortingets arbeids- og sosialkomité

Fra: Norsk cøliakiforening (NCF) og Norsk cøliakiforenings ungdom (NCFU)

Gjelder: Prop. 1 S (2026–2027) Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 2661 post 70
Grunnstønad

Innledning

NCF og NCFU ber komiteen avvise forslaget om å flytte personer med cøliaki i alderen 18–30 år fra sats 2 til sats 1 for grunnstønad. Kuttet er på 4 728 kroner i året for hver av de rundt 11 200 unge som rammes.

Regjeringen begrunner forslaget med at grunnstønad ikke skal gis til personer som ikke oppfyller vilkårene, eller gis med for høy sats.¹ I pressemeldingen 7. oktober 2026 kaller den dette å «rydde opp».²

For cøliaki er det ingenting å rydde opp i. Siden 1970 har cøliakere fått offentlig stønad til merutgiftene ved glutenfritt kosthold. Alle med cøliaki må følge en streng glutenfri diett for å unngå alvorlig helseskade. Dietten er vår eneste medisin, og den gjelder for samtlige cøliakere. Derfor gis stønaden etter faste satser, uten individuell behovsprøving. Ordningen er oversiktlig og enkel å administrere. Forslaget vil gjøre den dyrere å forvalte og svekke unges mulighet til å følge en medisinsk nødvendig diett.

Våre innvendinger

1. Unge cøliakere får stønaden kuttet for tredje gang på åtte år

Før 2019 hadde de fleste med cøliaki sats 4. Etter Stortingets behandling av budsjettet for 2019 ble 5–30-åringene satt ned til sats 3 og de eldre til sats 2. Fra 2020 ble begge gruppene satt ned enda en sats. Regjeringen begrunnet da den høyere satsen for 5–30-åringene med ekstrakostnadene ved barn og unges deltakelse i sosiale sammenhenger.³ Disse kostnadene er ikke blitt borte. Satsene er dessuten ikke prisjustert i de siste statsbudsjettene, heller ikke i forslaget for 2027, mens glutenfri mat har blitt vesentlig dyrere.

2. Begrunnelsen gjelder en annen pasientgruppe

Både proposisjonen og pressemeldingen bruker veksten blant unge med ADHD med hyperaktivitet som hovedbegrunnelse for innstrammingene: fra om lag 500 til 24 600 mottakere under 18 år siden 2019. For cøliaki er bildet det motsatte. Antall nye mottakere i diagnosegruppen har ligget stabilt på 2 200–2 700 i året fra 2016 til 2025. Gruppens andel av alle nye grunnstønadmottakere har falt fra 77 prosent i 2016 til 31 prosent i 2025.⁴ Vi ønsker ikke å sette pasientgrupper opp mot hverandre, men unge cøliakere kan ikke betale for en utgiftsvekst de ikke har skapt.

3. Innsparingen forutsetter at unge ikke får det de har krav på

Cøliakere plasseres i dag direkte på en fast sats, nettopp av hensyn til enkel administrasjon. Ifølge proposisjonen skal de som dokumenterer høyere nødvendige utgifter, fortsatt kunne få høyere sats etter individuell vurdering. Statsråden lover i pressemeldingen samme nivå som før til dem som dokumenterer. Navs anslag på en innsparing på om lag 50 millioner kroner forutsetter likevel at alle de 11 200 går ned til sats 1.⁵ Regnestykket går bare opp hvis få klarer å

dokumentere utgiftene sine. Jo flere som gjør det, desto mindre blir innsparingen og desto større blir Navs kostnader til saksbehandling.

4. Kuttet svekker unges mulighet til å følge dietten

Det finnes ingen legemiddelbehandling for cøliaki. Den eneste behandlingen er livslangt glutenfritt kosthold, som ikke dekkes over blåreseptordningen. Grunnstønaden er derfor det eneste offentlige bidraget til behandlingen av sykdommen.

Gruppen 18–30 år omfatter bl.a. lærlinger, borteboende elever og studenter, mange med stramme budsjetter der mat er en stor post. Menn i alderen 18–29 år har de høyeste utgiftene til glutenfri kost.⁶ Når pengene ikke strekker til, øker risikoen for at unge ikke klarer å holde dietten. Det gir tarmskade, plager og økt risiko for følgetilstander, og kan på sikt gi flere sykedager og større behov for helsehjelp enn kuttet sparer.

Mat er en stor del av sosialt liv for unge, enten det er kantinen, kafé med venner eller fester i studietiden. Med mindre penger til glutenfri mat blir det vanskeligere å være med. Det kan føre til at flere unge cøliakere trekker seg unna, med økt risiko for utenforskap og psykiske plager. Det var nettopp slike sosiale kostnader regjeringen selv la vekt på da den i 2020 ga de unge en høyere sats.

5. Kunnskapsgrunnlaget er åtte år gammelt

Forslaget bygger på en SIFO-kartlegging fra 2018. SIFO presiserte da selv at det heftet usikkerhet ved alle beregningene,⁷ og NCF har påpekt flere svakheter ved rapporten.⁸ Departementet skriver at det ikke er gjort noen ny undersøkelse siden, og at glutenfri mat trolig har økt mer i pris enn annen mat. NCFs prissammenligning viste at en glutenfri handlekurv ble 28 prosent dyrere fra 2019 til 2023, mens matprisene generelt økte med 13,9 prosent.⁹ Å kutte før dagens merutgifter er kartlagt, er å fatte beslutningen før essensielle fakta er på bordet.

NCF og NCFU ber komiteen om å:

1. Avvise forslaget om å endre direkteplassering fra sats 2 til sats 1 for personer med cøliaki i alderen 18–30 år, og øke bevilgningen på kap. 2661 post 70 med 50 mill. kroner sammenlignet med regjeringens forslag.
2. Be regjeringen gjennomføre en ny kartlegging av merutgiftene ved glutenfritt kosthold før det gjøres endringer i satsene for cøliaki.

Med vennlig hilsen

Hans Otto Engvold, generalsekretær, Norsk cøliakiforening

Synthia Zaman, generalsekretær, Norsk cøliakiforenings ungdom

Referanser

¹ Prop. 1 S (2026–2027) Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 2661 post 70:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20262027/id3175670/>

² Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Pressemelding (7. oktober 2026):

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ryddar-opp-i-reglane-for-grunnstonad/id3175765/>

³ Arbeids- og sosialdepartementet. Pressemelding (7. oktober 2019): Endrer stønadsnivået til glutenfritt kosthold. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/enderer-stonadsnivaet-til-glutenfritt-kosthold/id2671741/>

⁴ Nav: Statistikk om grunnstønad per 30. juni 2026 <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/flere-statistikkomrader/grunnstonad>

⁵ Nav, Arbeids- og velferdsdirektoratet: tall om grunnstønad til personer med cøliaki, e-post til NCF, 8. oktober 2026

⁶ Myhrstad m.fl. (2021) i Food & Nutrition Research: <https://doi.org/10.29219/fnr.v65.6121>.

⁷ Austgulen, M. H. og Borgeraas, E. (2018): Kartlegging av ekstraavgifter. SIFO, OsloMet. <https://ncf.no/resources/filer/SIFO-Rapport.pdf>

⁸ Ekstraavgifter ved et glutenfritt kosthold. Rapport til Arbeids- og sosialdepartementet. https://ncf.no/resources/filer/Ekstraavgifter-ved-et-glutenfri-kosthold-rapport-til-Arbeids-og-sosialdepartementet_signert.pdf

⁹ Peterson, K. H. og Johnsrud, L. A. (2023): Glutenfrie priser til himmels. Norsk cøliakiforening <https://ncf.no/aktuelt/glutenfrie-priser-til-himmels>